

Pedagog resocjalizacyjny w przestrzeni instytucjonalnej

Mówiąc o uwarunkowaniach procesu resocjalizacji instytucjonalnej warto wspomnieć o istotnej roli wychowawcy- pedagoga resocjalizacyjnego w tym procesie. Zagadnienie nabiera swojego znaczenia w sytuacji istniejących wewnątrz instytucjonalnych podziałów stratyfikacyjnych z jakimi mamy do czynienia w placówkach resocjalizacyjnych nieomal od „zawsze”. Powstaje więc uzasadnione pytanie o sylwetkę osobowo-zawodową pedagoga resocjalizacyjnego, który powinien posiadać kompetencje działań integracyjnych i inkluzyjnych a nie segregacyjnych i ekskluzyjnych .

Niemal wszyscy znawcy problemu zgadzają się z tezą , że o sukcesie resocjalizacyjnym decydują trzy czynniki: kompetencje profesjonalne, doświadczenie zawodowe, oraz predyspozycje osobowe pedagogów resocjalizacyjnych. Te same czynniki determinują również poziom jakości i efektywności procesu resocjalizacji w warunkach placówek wychowawczych, poprawczych i penitencjarnych.

Kompetencje pedagogiczne w zakresie resocjalizacji są wypadkową kilku czynników. Z jednej strony mają one charakter edukacyjny, a więc zależą od poziomu i modelu kształcenia na studiach pedagogicznych (jakość przekazywanej wiedzy teoretycznej, wielość i jakość rozwiązań metodycznych, biograficzne doświadczenia praktyczne itp.), z drugiej zaś czynniki natury osobowej do których zaliczyć można między innymi motywację do nauki, aktywność intelektualną, chęć skupienia się na studiowaniu, predyspozycje osobowo-społeczne i tożsamościowe do wykonywania zawodu itp.

Przesłanką decydującą o efektywności procesu resocjalizacji jest również doświadczenie praktyczne pedagogów resocjalizacyjnych, definiowane na ogół jako wiadomości zdobywane na podstawie obserwacji i przeżyć, znajomości życia, rzeczy i ludzi. Można więc powiedzieć, że takie rozumienie doświadczenia sugeruje, że może być ono tworem indywidualnym i społecznym, subiektywnym i obiektywnym jednocześnie. Mamy tu na myśli tę kategorię

osobistych doświadczeń indywidualnych i społecznych, subiektywnych i obiektywnych która zorientowana jest na rozwiązywanie problemów osób wykazujących syndrom nieprzystosowania społecznego i przebywających w instytucjach penitencjarnych. W tym względzie najistotniejszą cechą tak rozumianego doświadczenia zawodowego nie jest czas jego trwania, lecz głębokość zaangażowania wychowawcy w rozwiązywanie problemów swoich podopiecznych.

Kategoria doświadczeń praktycznych oraz kategoria kompetencji profesjonalnych mają niewątpliwy wpływ na kształtowanie się sylwetki osobowej pedagoga resocjalizacyjnego. W pewnym uproszczeniu możemy przyjąć, że spośród wielu strukturalnych parametrów i składników sylwetki osobowej pedagogów pierwszoplanową rolę w kreowaniu procesu wychowania resocjalizacyjnego odgrywają: zdolności, inteligencja, temperament, charakter.

Możemy z dużą dozą prawdopodobieństwa przyjąć, że na kwalifikacje profesjonalne pedagogów resocjalizacyjnych składają się postawy aksjologiczne zorientowane na wartości humanistyczne i antropologiczne uznające priorytety kształtowania rozwoju osobowego i społecznego osób nieprzystosowanych społecznie, zdrowie fizyczne i psychiczne jako czynnik umożliwiający wytrwałość w realizacji celu oraz wiedza teoretyczna i metodyczna traktowane jako instrumenty ukonkretnionych działań resocjalizacyjnych realizowanych w przestrzeni penitencjarnej.

Właściwe merytorycznie przygotowanie do prowadzenia działalności resocjalizacyjnej w warunkach systemu instytucjonalnego charakteryzuje się ogólną i specjalistyczną wiedzę pedagogiczną, myśleniem kategoriami pedagogicznymi oraz działaniami pedagogicznymi. Na szeroką wiedzę pedagogiczną składa się wieloletni dorobek nauk pedagogicznych i nauk pokrewnych w węższym bądź szerszym zakresie.

Wyodrębniona, specjalistyczna wiedza z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej spełnia funkcje poznawcze, innowacyjne, diagnostyczne, reedukacyjne. Wiedza jest również niezbędnym elementem składowym myślenia w kategoriach pedagogicznych.

Ten specyficzny model myślenia polega na tworzeniu myślowych związków przyczynowo- skutkowych ukierunkowanych na wspomaganie wszechstronnego rozwoju osobowo-społecznego i tożsamościowego podopiecznych, a w rozumieniu tradycyjnej pedagogiki resocjalizacyjnej- korektę tych funkcji i struktur osobowych, które uległy zahamowaniu lub wypaczeniu. Kwalifikacje specjalistyczne możemy określić jako sumę

predyspozycji osobowych i wiedzy specjalistycznej składających się na sukces wychowawczy. Oznacza to z jednej strony określony zestaw cech osobowych predestynujących do wykonywania ukonkretnionych czynności i zabiegów (wytrwałość, inteligencja, zdolność do abstrahowania, innowacyjność, kreatywność, spostrzegawczość, refleksyjność i inne), z drugiej zaś wiedzę i umiejętności z zakresu specjalistycznych metod oddziaływań.

Metodyczna działalność resocjalizacyjna w instytucjach i placówkach wymaga odpowiednich kwalifikacji pedagogicznych i specjalistycznych i stanowi to warunek powodzenia tego typu oddziaływań. O ile możemy przyjąć, że kwalifikacje uzyskane w czasie szkoleń i kursów realizowanych w ramach wewnętrznych szkoleń specjalistycznych są wystarczające do podejmowania działań z zakresu „administrowania” wychowankami i skazanymi w placówce, to nie wystarczają one do prowadzenia kompetentnego procesu resocjalizacji opartego na kreowaniu rozwoju poznawczo-twórczego, osobowego i społecznego podopiecznych.

Oddziaływania resocjalizacyjne interpretowane jako proces wspierania rozwoju osobowego i społecznego nieprzystosowanych społecznie zawierają charakterystyczne cechy wyznaczające ich zakres przedmiotowy i podmiotowy. Zakres przedmiotowy określa warunki zaistnienia procesu, oraz jego ograniczenia brzegowe. Natomiast zakres podmiotowy odnosi się do roli i funkcji w tym procesie osób resocjalizowanych. Proces resocjalizacji instytucjonalnej może bowiem przebiegać tylko w określonych ramach formalnych i organizacyjnych.

Wyróżniamy cztery podstawowe grupy czynników umożliwiających jego realizację. Po pierwsze muszą być spełnione warunki personalne, a więc profesjonalnie przygotowane osoby kierujące tym procesem. Po drugie, w instytucji w którym ma przebiegać resocjalizacja powinien istnieć sprzyjający klimat społeczny. To pojęcie można zdefiniować jako sprzyjający innowacyjnej i niekonwencjonalnej działalności pedagogicznej układ stosunków interpersonalnych i wzajemnych powiązań personelu wychowawczego i administracyjnego, oraz innych osób z najbliższego środowiska.

Po trzecie, muszą istnieć prawno-administracyjne przesłanki umożliwiające prowadzenie takiej działalności (statut i regulamin instytucji, przepisy natury ogólniejszej itp. Po czwarte rozwiązania infrastrukturalne i architektoniczne powinny umożliwiać realizację określonych zajęć, wymagających czasem specjalistycznych warunków lokalowych.

Istotne przesłanki działań resocjalizacyjnych dotyczą roli i funkcji wychowanków w tym procesie. Chodzi tu o ich postawy (czynne lub bierne, aktywne lub pasywne) wobec określonych zadań i działań merytorycznych, oraz o indywidualne i osobowe predyspozycje poznawcze. Ważnym czynnikiem bowiem jest zaawansowanie rozwojowe struktur procesów poznawczych i twórczych oraz reprezentowany poziom nieprzystosowania społecznego we wszystkich swoich strukturalnych wymiarach. Czynniki te mają istotne znaczenie dla przebiegu procesu resocjalizacji instytucjonalnej, urealniając go, utrudniając lub uniemożliwiając jego przebieg.

Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński

Redaktor Naczelny